

Ārlietu ministrijai
K.Valdemāra ielā 3
Rīgā, LV – 1395

Rīgā, 2015.gada 27.jūlijā
Nr.2015-1-33

*Par Latvijas otro nacionālo ziņojumu
ANO Cilvēktiesību padomei*

Cienītās Dāmas un godātie Kungi!

Biedrība „Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem „ZELDA” 2015.gada 16. jūlijā saņēma lūgumu sniegt viedokli, komentārus un priekšlikumus par izstrādāto Latvijas otro nacionālo ziņojumu ANO Cilvēktiesību padomei. Ņemot vērā Jūsu lūgumu, vēlamies sniegt zemāk minētos komentārus un lūdzam tos ņemt vērā, pārskatot sastādīto ziņojumu.

1. Par ziņojuma 25. – 27.paragrāfu.

RC ZELDA ierosina papildināt konkrēto sadaļu norādot, ka nevalstiskās organizācijas tiek iesaistītas ne tikai valsts institūciju izveidotajās darba grupās, bet tām ir iespēja iesniegt savus priekšlikumus likumprojektu saskaņošanā un līdzdarboties Saeimas komisijas sēdēs, sniedzot viedokli par izstrādātajiem likumprojektiem un iesniegt priekšlikumus.

2. Par ziņojuma 36.paragrāfu.

Kaut arī Satversmes 91.pants paredz vispārēju diskriminācijas aizliegumu, tomēr trūkst vienotas definīcijas par to, kas ir uzskatāms par diskrimināciju. Lielākajā daļā normatīvo aktu nosauktas atsevišķas jomas, kas nesakrīt ar citos normatīvajos aktos nosauktajām. Tāpat atsevišķos normatīvajos aktos ietvertais diskriminācijas vai atšķirīgas attieksmes aizliegums ir atvērts (paredzot arī citus apstākļus), bet citos tas ir veidots kā izsmeļošs dažādu pamatu uzskaitījums.

- Likuma „Par sociālo drošību” 2.¹ panta pirmā daļa un Pacientu tiesību likuma 3.panta otrā daļa paredz atšķirīgas attieksmes aizliegumu pamatojoties uz personas rasi, etnisko piederību, ādas krāsu, dzimumu, vecumu, invaliditāti, veselības stāvokli, reliģisko, politisko vai citu pārliecību, nacionālo vai sociālo izcelsmi, mantisko vai ģimenes stāvokli vai citiem apstākļiem.
- Izglītības likuma 3.¹ panta pirmā daļa paredz ikvienam tiesības iegūt izglītību, neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, etniskās piederības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas.
- Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3.¹ panta pirmā daļa paredz atšķirīgas attieksmes aizliegumu, pamatojoties uz dzimumu, rasi, etnisko piederību vai invaliditāti.
- Likuma „Par tiesu varu” 4.panta otrā daļa paredz vienlīdzīgas tiesības tiesas priekšā neatkarīgi no personas izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, rases un nacionālās

piederības, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīvesvietas, politiskajiem vai citiem uzskatiem.

- Advokatūras likuma 9.pants paredz vienlīdzīgas attieksmes pienākumu neatkarīgi no personas pilsonības, izcelsmes, sociālā, mantiskā, dienesta un cita stāvokļa, rases, tautības, valodas, dzimuma, izglītības, reliģiskajiem, politiskajiem un citiem uzskatiem, partijas piederības, nodarbošanās veida un rakstura un dzīvesvietas.
- Administratīvā procesa likuma 6.pants paredz, ka pret visiem ir jāizturas vienlīdzīgi, neatkarīgi no dzimuma, vecuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelšanās, tautības, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida un citiem apstākļiem.

Salīdzinot regulējumu, kāds ietverts Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (APK) un Krimināllikumā redzams, ka APK pastāv vispārēja norma par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu. Turklāt tajā paredzēts, ka administratīvo sodu var piemērot tikai gadījumos, ja aizliegums paredzēts likumā. Savukārt Krimināllikumā paredzētās normas ir daudz detalizētākas, paredzot kriminālatbildību par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu, diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu un sociālā naida un nesaticības izraisīšanu. Tomēr katrā no šīm normām prasīts, lai konkrētais noziedzīgais nodarījums būtu radījis personai būtisku kaitējumu.

Atbilstoši likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.pantam būtisks kaitējums rodas tikai tad, ja ir ne tikai nodarīti mantiskie zaudējumi vismaz piecu minimālo mēnešalgu kopsummā, bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses, vai ja šāds apdraudējums ir ievērojams. Ja trūkst kaut viena no šīm pazīmēm, netiks konstatēts noziedzīga nodarījuma sastāvs. Tomēr no RC ZELDA prakses redzams, ka policijas darbinieki nevēlas un nemāk piemērot APK paredzēto pantu par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu (piemēram, attiecībā uz naida runu) un Krimināllikumā ietverto ierobežojumu dēļ nav iespējams piemērot kriminālsodu. Tādējādi faktiski šīs normas ir deklaratīvas un nav piemērojamas praksē. RC ZELDA uzskata, ka tikpat detalizētam uzskaitījumam kāds ir Krimināllikumā, būtu jābūt ietvertam arī APK un Krimināllikumā būtu jāatsakās no kritērija „būtisks kaitējums”, kas šobrīd ierobežo normas piemērošanu praksē.

RC ZELDA aicina ziņojumā ietvert arī informāciju par APK 204.¹⁷ panta piemērošanu, lai sniegtu precīzāku pārskatu par diskriminācijas aizlieguma principa ievērošanu.

3. Par ziņojuma 76.paragrāfu

Līdz šim nevienā no īstenotajām programmām, kas saistītas ar latviešu valodas apguvi, kā mērķa grupa nav minētas personas ar intelektuālās attīstības traucējumiem. Tādēļ šīm personām tiek uzlikts nesamērīgs slogs, jo, no vienas puses, tiek prasīts, lai tās zinātu latviešu valodu, spētu tajā komunicēt, sastādīt iesniegumus un izlasīt atbildes, tomēr, no otras puses, nav sniegta iespēja vispār valodu apgūt. RC ZELDA lūdz ietvert arī pārskatu par to, kā konkrēti tiek ņemtas vērā to personu intereses un tiesības, kuriem pastāv objektīvas grūtības iemācīties valodu un vai pastāv kādi speciāli pielāgoti valsts valodas apguves kursi, kurus varētu apmeklēt cilvēki ar intelektuālās attīstības traucējumiem.

4. Par ziņojuma 82. – 88.paragrāfu

Lai iegūtu Latvijas Republikas pilsonību, personai ir jānokārto naturalizācijas eksāmens. Atbilstoši 2013.gada 24.septembra Ministru kabineta noteikumu nr.973 ”Noteikumi par latviešu valodas prasmes un Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta, Latvijas vēstures un kultūras pamatu zināšanas pārbaudi” no zināšanu pārbaudes vai

atsevišķu tā daļu kārtošanas ir atbrīvotas vairākas personu grupas. Tomēr nevienā no šīm grupām neietilpst personas ar intelektuālās attīstības traucējumiem. Kaut arī atbilstoši Noteikumu nr.973 33.punktam personai ir iespēja iesniegt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšniekam Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas apliecinājumu par veselības traucējumiem un lūgt piešķirt atvieglojumu zināšanu pārbaudei, tomēr šāda kārtība ir sarežģīta un nav pielāgota cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem.

RC ZELDA uzskata, ka būtu nepieciešams sniegt arī informāciju par to, cik daudz personas atbrīvotas no zināšanu pārbaudes atbilstoši Noteikumu nr.973 30.- 32.punktam un cik daudz personām noteikti atvieglojumi, pamatojoties uz Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka pieņemtu lēmumu (norādot atsevišķi par Noteikumu nr.973 33.1 un 33.2 punktu).

5. Par 102. – 103.paragrāfu

Šobrīd spēkā esošā Civillikuma redakcija paredz, ka rīcībspējas ierobežojumu var noteikt tikai gadījumā, ja tas ir vienīgais veids kā nodrošināt personas tiesību aizsardzību, tomēr likumā trūkst alternatīvas, kuras persona varētu izmantot pirms rīcībspējas ierobežojumu noteikšanas. Kaut arī Civillikums paredz gan pagaidu aizgādības, gan nākotnes pilnvarojuma piemērošanas iespējas, tomēr tās nav uzskatāmas par pilnvērtīgiem alternatīviem mehānismiem. Pirmkārt, pagaidu aizgādība paredzēta tikai uz ierobežotu laiku, un veselības problēmām ir jābūt pārejošām. Tikai atsevišķos gadījumos garīga rakstura traucējumi būs pārejoši (piemēram, depresija), tādējādi konkrētais regulējums nav piemērojams lielākajai daļai situāciju. Otrkārt, lai izdotu nākotnes pilnvarojumu, personai ir jābūt spējīgai sniegt savu pilnvarojumu un saprast pilnvarā teikto. Tādējādi tas nav piemērojams jau esošām situācijām. Turklāt tas ir maksas pakalpojums, kas lielākajai daļai cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem nav pieejams.

Papildus tam, esošā tiesu prakse rāda, ka tiesām nav skaidrības par to, kā jauno regulējumu piemērot.

- Tiek noteikti ierobežojumi tādās jomās, kurās ierobežojumus nedrīkst noteikt (piemēram, tiesības pieņemt lēmumus par medicīniskajiem jautājumiem, par dzīvesvietu, tiesības pārstāvēt sevi un savas intereses valsts un pašvaldību iestādēs, tiesības saņemt korespondenci u.tml. Atsevišķos gadījumos – tiesības vērsties pie nevalstiskajām organizācijām, tiesības pieņemt jebkāda veida lēmumus);
- Likums paredz iespēju noteikt trīs dažāda veida aizgādības, proti:
  - Persona kādā noteiktā apjomā var rīkoties patstāvīgi
  - Persona un aizgādnieks var rīkoties kopā
  - Aizgādnieks rīkojas atsevišķi.

Tiesu praksē pārsvarā tiek piemērots tikai pēdējais variants, proti, tiek noteikta aizvīstotā lemtspēja, kaut arī tai atbilstoši likuma prasībām būtu jābūt kā pēdējai iespējai.

RC ZELDA uzskata, ka esošais normatīvais regulējums būtu jāpapildina ar alternatīviem mehānismiem rīcībspējas ierobežošanai, piemēram, atbalsta personas mehānismu un būtu jāatsakās no aizvīstotās lemtspējas. Tādēļ RC ZELDA lūdz ziņojumā norādīt, vai šādas izmaiņas normatīvajos aktos ir plānotas.

6. Par ziņojuma 105.paragrāfu

Neskatoties uz to, ka Latvijā normatīvajos aktos tiek lietots termins „iekļaujošā izglītība”, praksē tā tiek piemērota reti. No RC ZELDA prakses redzams, ka pat gadījumos, kur persona ir saņēmusi speciālistu atzinumu par iespēju mācīties vispārīgā skolā un ir pasludināts

tiesas spriedums, tas tomēr netiek ievērots. Pārāk liels uzsvars šobrīd tiek likts uz speciālajām internātskolām, kurās vecākiem bērni ir nereti jāatstāj darba dienās un bērni mājās savā ģimenē var dzīvot tikai brīvdienās. Tādējādi faktiski valsts norāda, ka izglītība ir daudz svarīga par bērna tiesībām dzīvot un augt ģimenē un speciālajā internātskolā tiek iegūtas tik neatsveramas zināšanas, kuras nebūtu iespējams iegūt ar speciālā pedagoga palīdzību vispārizglītojošajā skolā.

RC ZELDA aicina ietvert statistiku un skaidrojumu, kurā būtu redzams, cik bērnu ar invaliditāti šobrīd mācās vispārizglītojošajās skolās, cik speciālajās skolās un cik speciālajās internātskolās.

Tāpat RC ZELDA aicina izskaidrot ziņojumā, kādas iespējas ir pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem (jo īpaši intelektuālās attīstības traucējumiem) iegūt pamatizglītību un sniegt statistiku par to, cik daudz šādu cilvēku šobrīd mācās Latvijā.

7. Par ziņojuma 106.paragrāfu

Kaut arī normatīvie akti uzliek par pienākumu pašvaldībām nodrošināt iedzīvotāju vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus, tomēr personas ar garīga rakstura traucējumiem bieži vien tiek diskriminētas. Proti, trūkst sabiedrībā balstītu pakalpojumu, piemēram, dienas centru, mājoklis ar atbalstu (grupu dzīvoklis), atbalstītā darba iespēju un personas ar garīga rakstura traucējumiem tiek pārsvarā virzītas uz institucionālo aprūpi – vai nu psihiatriskajās slimnīcās vai ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijās. Tāpat esošā psihiatriskās palīdzības sistēma ir balstīta vairāk uz personas ievietošanu slimnīcā, nevis ir ārstēšanu sabiedrībā.

RC ZELDA aicina ietvert ziņojumā informāciju par to, kādi un cik pašvaldībās ir nodrošināti sabiedrībā balstīti pakalpojumi cilvēkiem ar invaliditāti un jo īpaši cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem.

RC ZELDA vēlas pateikties par iespēju izteikt viedokli par sastādīto ziņojumu.

Ar cieņu
RC ZELDA direktore
Veldmeijere

I.Leimane –

A.Mazapša
67442828, 22062460